

੧੧ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ

੪੮

੨੨ ੧੧ ੨੨ ੨੨

੨੨ ੧੨ ੨੨ ੨੨

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ	2969	
-------------------	------	--

श्रीगणेशायनमः॥ ॥ अकडवावा॥ आसींजिरिवोराजनविहूशिविभक्तः
 श्रीरोदेनाहतः श्रीमान् योजनायुतमुद्रितः॥ १॥ तावताविलुतः पर्यकत्रिभि
 भृंगैपयेनिधिम्॥ दिशः खरोचयनालेरोप्यायसाहिरामयेः॥ २॥ अयेश्च
 ककुभः सर्वा रत्नेधातुविचित्रितैः॥ नानादुमलतागुल्मेनिर्घोषैर्निर्हं भा
 सां॥ ३॥ सचावनिज्यमानांघ्रिसमनापयडुर्मिभिः॥ करोमिष्पामलांभूमिं
 हरिभूरकताश्मभिः॥ ४॥ सिद्धचारणागन्धर्वविद्याधरमहोरगेः॥ किन्नरै
 फरोभिश्चक्रीडद्विर्युष्टकंदरः॥ ५॥ यत्रसंगीतसन्नादेनदकुहममर्षयाः

॥ रामः ॥
 ॥ १ ॥

अभिगर्जतिहरयः आधिनः परसंकया॥ ६॥ नानारण्यपशुजातमंजुलडो
 रापलंकृतः॥ चित्रदुमसुरोद्यानः कलकंठविहंगमः॥ ७॥ सरिसरोभिरछो
 दैः पुलिनैर्मणिवालुकैः॥ देवस्त्रीमज्जनामोदसौरभावनिलैर्युतः॥ ८॥
 तस्यशोराभाभवतोवक्रास्यमहात्मनः॥ उद्यानमृतमंतामभाक्रीडंसुर
 योषिताम्॥ ९॥ सर्वतोलंकृतं दिव्यैर्नित्यं पुष्पफलदुमैः॥ मंदोरैः पारिजा
 तैश्च पाण्डलाशोकचंपकैः॥ १०॥ चूतैः शिवालैपनसैरात्रैश्चातकैरपि॥
 क्रमुकैर्नारिकेलैश्चावजूरैर्वीजपूरकैः॥ ११॥ मधुकैः शालतालैश्चतमालै

॥ ग. मो ॥
॥ २५ ॥

रसनार्जुनैः ॥ अरिष्टोऽंवरलक्ष्मणैर्वैः किंशुकचंदनैः ॥ १२ ॥ पित्रुमंदैः कोविदा
रैः सरसैः सुरदाहभिः ॥ शक्षेश्वरं भाजं वृभिर्वदयं क्षाभयामलैः ॥ १३ ॥ विल्ले
कपित्थैर्जंवीरैर्द्वतोभस्त्रातकादिभिः ॥ तस्मिन्सरः सुविपुलं लसत्कांचनपंकजं
॥ १४ ॥ कुमुदोत्पलकल्हारशतपत्रश्रियोर्जितम् ॥ मत्तषट्पदनिर्घुञ्जं
कुंतैश्चकलस्वनैः ॥ १५ ॥ हंसकारंडवाकीर्णचक्राक्षैः सारसैरपि ॥ जलकु
टकोयदिसकुंतैश्चकलस्वनैः ॥ १६ ॥ सत्पकटपसंचारचलत्पद्मरजः
पयः ॥ कदंबवेतसनलनीपवंजुलकैर्वृतं ॥ १७ ॥ कुंदैः क्रावकाशोकैः शि

॥ समः ॥
॥ २५ ॥

शिवैर्कुट्जैर्गुदैः ॥ कुब्रुकैः स्वर्णयूथिभिर्नागपुंतागजातिभिः ॥ १८ ॥ महिकाशतपत्रैश्च
माधवीजालकादिभिः ॥ शोभितं तीरजैश्चान्यैर्नित्यतुभिरलंडुमैः ॥ १९ ॥ तत्रैकदातगि
रिकाननाश्रयः कोरुभिर्वारणायूथपश्चान् ॥ सकंठकान्कीचकवेरुवेत्रवद्विश
लगुल्लंपरुजनवनस्पतिम् ॥ २० ॥ यजुश्चमात्राध्यायोगर्जेडाव्याघ्रादयो व्यालमृगा
ः सरवजाः ॥ महोरगाश्चापि भयाद्वन्तिसगौरकृच्छाः सभाश्चमर्यः ॥ २१ ॥ वृकाव
रहामहिषर्षशल्यागोपुच्छशालाहकमर्कटाश्च ॥ अत्यत्र शुद्धाहरिणाः शशा
दयश्चान्यभीतापदनुयहेरा ॥ २२ ॥ सद्यर्मतप्तः करिभिः कोरुभिर्वतोमदच्युत्कल

॥ ग. मो. ॥

॥ ३॥

वि २

भैरवदुतः ॥ गिरिगिरिमृगापरितः प्रकंपयन्निवेद्यमारोलिकुलेर्मदासनेः ॥ २३ ॥ सरो-
निलंपंकजरेणुरूपितं जिघृक्षन् रत्नमयविकलेशराः ॥ हतः स्वपूथेन तृषादि तेन त-
त्सरो वराभ्यासमथागमदुतम् ॥ २४ ॥ विगाह्यतस्मिन्मृतांबुनिर्मलं हेमावबिंदोत्प-
लोरेणुवासितम् ॥ पपौनिकामंनिजपुष्करोद्धृतमात्मानमद्भिः स्नपयत् गतकृतम् ॥
२५ ॥ सपुष्करोद्धृतसीकरांबुभिर्निपाययत् संस्नपयत् यथागृही ॥ घृणीकोरेण-
कलभांश्च दुर्मदोताचष्टुक् च्छुक् पणोजमायया ॥ २६ ॥ तंतत्र कश्चिन्मृपदेव-
चोदिताया होवलीयांश्चारोहयायहीत् ॥ यदृच्छेयैव व्यसनं गतो गजो यथावलं सो-

॥ एम. ॥

॥ ३॥

निवले विचक्रमे ॥ २७ ॥ तथातुरं यथपतिं कोरावो विक्रव्यमारां तासावलीयसा ॥ वि-
चक्रुर्भुदीनि धियोपरे गजाः पाह्नि यहास्नायितुं न चासकन् ॥ २८ ॥ निपुद्गतो रेव-
मिभेडनक्रयोर्विकर्षतो रंतो वहिर्मिथः ॥ समाः सहस्रं व्यगमन्महीपते स प्राणा-
योश्चित्रममं शतामराः ॥ २९ ॥ ततो गजेन्द्रस्य मनोबलो जसां कालेन दीर्घेण महा-
तभूद्वयः ॥ विक्रव्यमारास्य जले वसीदतो विपर्ययो भूशकलं जलौकसः ॥ ३० ॥
इत्थं गजेन्द्रः स्यदापसंकटं प्राणास्य देही विवशो यदृच्छया ॥ अपायन्नात्मवि-
मोक्षरोचिं दध्याविमां बुद्धिमथाभ्यपद्यतः ॥ ३१ ॥ नमामि मे जातय आतुरंग-

॥ ग. मो. ॥

॥ ४ ॥

जाकृतः करिरापः प्रभवन्ति मेचितुम् ॥ गीहैरापाशेन विधातुराहृतोप्यहं च तं यामि प
रं परायणम् ॥ ३२ ॥ यः कश्चने शोबलिनो नक्तको रगात्प्रचंडवेगादमिधावतो भृशं ॥ भी
तं प्रपन्नं परिपातियद्गयान्मृत्युः प्रधावच्छरणांतमीमही ॥ ३३ ॥ इति श्रीभागवते महा
पुराणे अष्टमस्कन्धे गजेंद्रोपाख्याने द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ श्रीभुवः उवाच ॥ एवं व्य
वसितो बुद्ध्या समाधाय मनो हृदि ॥ जजाप्यपामं जाप्यं प्रागजन्म न्यनुशिक्षिताम्
१ ॥ गजेंद्र उवाच ॥ ॐ नमो भगवते तस्मै यदहं तच्चिदात्मकम् ॥ पुरुषाया दिवी जाय
पोशायाभिधीमहि ॥ २ ॥ यस्मिन्निदं यतश्चेदं येनेदं यदं स्वयम् ॥ योऽस्मात्परस्

॥ रामः ॥

॥ ४ ॥

४

माच्च परं प्रपश्येत्स्वयं भुवम् ॥ ३ ॥ यः स्वात्मनीदं निजमायया पितं क्वचित् विभातं क्वच
त्तिरोहितं ॥ अविद्वद्वक्त्राशु भवन्तदीक्षते स आत्ममूला वतु मां परात्पाः ॥ ४ ॥ काले
न पंचत्वमितेन कृत्स्नशौ लोकेषु पालेषु च सर्वहेतुषु ॥ तमस्तदा सिद्धं मंगभीरं य
स्तस्य पाविभिराजते विभुः ॥ ५ ॥ नयस्य देवाः स्रजयः पदं विदुर्जनुपनः को हंति
गंतुमीति तुम् ॥ यथानटस्याकृतिभिर्विचोदितोऽहं त्वयानुक्रमणः समावतुः ॥
६ ॥ दिदृक्ष्वो यस्य पदं सुमंगलं विमुक्तसंगमुनयः सुसाधवः ॥ चांत्यलोकव्रतः
मवरां वने भूतात्मभूताः सुहृदसमे गतिः ॥ ७ ॥ न विद्यते यस्य च जन्म कर्म वा न ना

ग. मो. ॥
॥ ५ ॥

मरुपे गुणदोषसर्ववा ॥ तथापि लोकाप्ययसंभवाय स्वमायया तात्तु कालमृच्छती-
८ ॥ तस्मै तमः परशाय ब्राह्मणे नंतशक्तये ॥ अरूपायोररूपायः मन आश्चर्यकर्मो-
९ ॥ नम आत्मप्रदीपाय साक्षिणाय मात्मने ॥ तमो गिंसं विदुष्य मनसश्चेतसाम-
पि ॥ १० ॥ सत्वेन प्रतिलभ्याय नैः कर्मणा विपश्चिताः ॥ तमः कैवल्यनाथाय निर्व-
रा सुखसंपदेः ॥ ११ ॥ तमः शांताय घोराय मूढाय गुणाधर्मिणो ॥ निर्विशेषाय शा-
म्पाय नमो ज्ञानघनाय च ॥ १२ ॥ क्षेत्रज्ञाय तमस्तुभ्यं सर्वभ्यश्चाय साक्षिणो ॥ पुरु-
षात्मात्ममूलाय मूलप्रकृतये नमः ॥ १३ ॥ सर्वेदिय गुणादृष्टे सर्वप्रत्ययहेतवे ॥

॥ रामः ॥
॥ ५ ॥

रा. ॥

असता ह्यय योक्ताय सदाभासाय ते नमः ॥ १४ ॥ तमो नमस्ते खिलकारणाय निष्कारणा-
या इत कारणाय ॥ सर्वांगमान्नाय महार्णवाय तमो पवर्गाय परायणाय ॥ १५ ॥ गु-
णारंद्धनविदूषपाय तत्शोभविस्फूर्जितमानसायः ॥ नैष्कर्म्यभावेन विवर्जिताय-
स्वयंप्रकाशाय तमस्करोमि ॥ १६ ॥ माहकप्रपन्नपशुपाशविमोक्षणाय मूक्ताय भू-
रिहरणाय तमोलयाय स्वांशेन सर्वतनुमृन्मनसि प्रतीतः प्रत्यकदृशे भगवते हृदते-
तमस्ते ॥ १७ ॥ आत्मात्मजातगृहविजनेषु शक्तेर्दुःप्रापणाय गुणसंगविवर्जि-
ताय ॥ मुक्तात्मभिः स्वहृदये परिभाविताय ज्ञानात्मने भगवते नम ईश्वराय ॥ १८ ॥

॥ गमो ॥

॥ छ ॥

यंधर्मकामार्थविमुक्तिकामाभजंत इष्टांगतिमाप्नुवन्ति ॥ किन्त्वादिषोऽपि देहमव्य-
यं को तु मेदभ्रदयो विमोक्षराम् ॥ १६ ॥ एकान्तिनो यस्य न किंचित्नाथं वांछन्ति स वै भ-
गवत्प्रपन्नाः ॥ अत्यद्भुतं तच्चाति सुमंगलं गायन्त आनंदसमुद्रमग्राः ॥ २० ॥ तत्र श-
खं पपां पोरेशमव्यक्तमाध्यात्मिकयोगगम्यं ॥ अतीन्द्रियं स एव मिवातिहरमनंत-
माद्यं परिपूर्णमीडे ॥ २१ ॥ यस्य ब्रह्मादयो देवा वेदालोकाश्चाराचराः ॥ नामरूपवि-
भेदेन फलव्याचकलयाकृताः ॥ २२ ॥ यथार्चिषोऽग्रे सवितुर्गर्भस्तयो निर्यति सं-
यांत्य स ह्यसौ रोविषः ॥ तथा यतो यंगुरा संप्रवाहोः बुद्धिर्मनः स्थानि सीरसर्गाः ॥ २३ ॥

स्व. वि.

॥ राम ॥

॥ छ ॥

सर्वे न देवा सुमर्त्यतिर्यङ् न स्त्री न वंदे न पुमां न जंतुः ॥ नायंगुराः कर्म न सन्न वा सन्न विषे-
शो जयतादशेषः ॥ २४ ॥ जिजीविषेणाहमिहामुया किमन्तर्बहिश्चावृतये मयो-
न्या ॥ इहामिकालेन तयस्य विल्लवतस्यात्मलोकावराणस्य मोक्षम् ॥ २५ ॥ सोऽहं विश्व-
सृजं विश्वमविश्वं विश्वेदसं ॥ विश्वात्मानमजं ब्रह्म प्रणतोऽस्मि पांपदं ॥ २६ ॥ योगरं-
धित कर्माणो हृदियोगविभाषिते ॥ योगिनो यंप्रपश्यन्ति योगेशं तं न तोऽस्म्यहम् ॥ २७ ॥
नमो नमस्तुभ्यमसह्यवेगशक्तित्रयाया खिलधीगुराणायः ॥ प्रपन्नपालाय दुरंतशक्तये
कदिंदियाणामनवाप्यवर्त्मने ॥ २८ ॥ नायं वेदस्वमात्मा तं यच्छ्रुत्वा हं धियाहतं ॥ तं इह

॥ ग. मो. ॥

॥ ७ ॥

त्ययमाहात्म्यं भगवंतं ततोऽस्महम् ॥ २६ ॥ श्रीभुक उवाच ॥ एवं गजेन्द्रमुपवर्णितं निर्विशेषं
प्रसादयेद्विविधलिंगमिदं भिमानाः ॥ नैते यदोपसृष्टं पुनरिखिलात्मकत्वात्
त्रिखिलामाभयो हरिराविशसीत् ॥ ३० ॥ तंतद्वदार्जमुपलब्धं जगन्निवासः स्तोत्रं
शम्पदिविजैः सह संस्तुवद्भिः ॥ छन्दोमयेन गरुडेन समुद्यमानश्चक्रायुधोभ्य
गमधाश्रयतो गजेन्द्र ॥ ३१ ॥ सौतः सारस्युर्वलेन गृहीत आर्जो दृष्ट्वा गरुत्मतिह
रिखडपानचक्रं ॥ उक्षिप्य सांख्यजकरं ह्रीमाह कच्छुन्नारायणारिखिलगुरो भ
गवंतमस्ते ॥ ३२ ॥ तवीक्षणीदितमजः सहस्रवर्तीयसयाहमासुसारसः रूपयोः

गि ६२

॥ ३ ॥

॥ रामः ॥

॥ ७ ॥

जहारः ॥ याहादिपाटितमुरवाडिरिणा गजेन्द्रं संपश्यतां हरिमुमुच उद्धियाणाम्
३३ ॥ इति श्रीभा० गजेन्द्रमोक्षणां नामा तृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ श्रीभुक उवाच ॥ तदा दे
वर्षिगन्धर्ववृक्षेशानुपुरोगमाः ॥ मुमुचुः कुसुमासारं शंसंतः कर्मतद्गुरोः ॥ १ ॥ नेडु
डुडुभयो दिव्या गन्धर्वानन्दतुर्जगुः ॥ ऋषयश्चारणा सिद्धास्तुष्टुवुः पुरुषोत्तमः ॥ २ ॥
यो सोऽयाहः सर्वे सद्यः परमाश्चर्यरूपधृक् ॥ मुक्तो देवलसापेन हूहू गन्धर्वसत्तमः
३ ॥ प्रणाम्य सीरसाधीशमुत्तमं लोकमव्ययम् ॥ अगायत यज्ञो धामकीर्तन्य
गुणासत्कथम् ॥ ४ ॥ शोनुर्कपित इशेन परिक्रम्य प्रणाम्यतम् ॥ लोकस्य पश्यतो

॥ग.मो.॥
॥८॥

लोकं स्वमगात्मुक्तकिल्बिषः ॥ ५ ॥ गजेन्द्रो भगवत्स्पर्शाद्विमुक्तो ज्ञानबंधनात् ॥ प्राप्नो
भगवतो रूपं पीतवासोऽश्वत्थभुजः ॥ ६ ॥ सर्वे पूर्वमभूदाजापांशोऽविडसत्तमः ॥ इन्द्र
द्युम्न इति ख्यातो विष्णुव्रतपरायणः ॥ ७ ॥ स एकदा राधनकाल आत्मवान् गृहीत
मौतव्रत इश्वरं हरिम् ॥ जगधर स्नापय स आलुतोऽप्युतं समर्चयामास कलाचलाश्र-
यः ॥ ८ ॥ यदृच्छया तत्र महायशामुनिः समागमद्विष्य गतोऽपि श्रितः ॥ तं वीक्ष्य
नृह्णीमकृताईरादिकं रहस्युपासीनमृषिभुकोपहः ॥ ९ ॥ तस्माद्भूमंशापमदात्
साधुरयं दुःशात्मा कृतबुद्धिरयः ॥ विप्रावमंता विशतां तमांधं यथा गजः स्वभ्रमतिः स

॥रामे॥
॥८॥

एवः ॥ १० ॥ श्रीभुक्त उवाच ॥ एवं स ज्ञात तोगल्यो भगवान् नृपसानुगः ॥ इन्द्रद्युम्नोऽपि
राजर्षिर्दिष्टं तदुपधारयन् ॥ ११ ॥ आपन्नः कौजरीं योनिं आत्मस्मृतिविनाशिनीं ॥
हर्षं च नानुभावेन यद्गजत्वेऽप्यनुस्मृतिः ॥ १२ ॥ एवं विमोक्ष्य गजयूथपमव्रतानामस्ते
नापि पार्षदगतिं गमितेन युक्तः ॥ गंधर्वसिद्धिविबुधैरुपगीयमानः कर्माद्भुतं स्वभ-
वं गृह्णामनो गातुं ॥ एतन्महा राजतवेरितो मया कुरुक्षेत्रानुभावो गजराज मोक्षराम ॥
१४ ॥ यथानुकीर्तयंत्येतच्छ्रेयस्कामाद्विजातयः ॥ अचयः प्रातरुत्थाय दुःस्वप्नाद्यु-
पशान्तये ॥ १५ ॥ इदमाहः हरिः प्रीतो गजेन्द्रं कुरुसत्तमः ॥ भृशवतां सर्वभूतानां सर्व-

स्वर्गयशस्य कलि कल्मषा पहं ॥
स्वप्ननाशं कुरु ययं भृशवताम् ॥ १५ ॥

॥ गजे ॥
॥ ६ ॥

भूतमयोविभुः ॥ १६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ येमांत्वांचसश्चेदंगिरिकंदरकाननं ॥ वे
त्रकीचकवेराणां गुल्मानि सुरपादपात ॥ १७ ॥ शृंगाणीमानि विद्वानि वल्लराणां
मेशिवस्पच ॥ क्षीरोदं मे प्रियं धाम श्वेतद्वीपं च भास्वां ॥ १८ ॥ श्रीवत्संकोलुभेमा
लांगदां कोमोदकीं ममः ॥ सुदर्शनिपांचजन्यं सुपरां पितृगेश्वरम् ॥ १९ ॥ शैवं च
मत्कलां सूक्ष्मं श्रियं देवीं मदाश्रयाम् ॥ ब्रह्माराणां नारदमृषिं भवं ब्रह्मादमेव च ॥
२० ॥ मत्स्यं कूर्मं वराहं शैरवतारैः कृतानि मे ॥ कर्माणि पतंत पुराणानि सूर्यं सोमं
हुतासनं ॥ २१ ॥ प्रगावं सत्यमव्यक्तं गोविषातुर्धर्ममव्ययम् ॥ दाक्षायणीधर्म

॥ रामः ॥
॥ ६ ॥

पत्नीः सोमकश्यपयोऽपि ॥ २२ ॥ गंगां सारस्वतीं नंदां कालिं दीप्तिं तवारणां ॥ कवं
ब्रह्मन्नायि तस्य पुण्यं श्लोकं श्रुत्वा मानवाम् ॥ २३ ॥ उत्थाय पारां च ते प्रयता सुसमा
हितः ॥ स्मरंति मम रूपाणि मुच्यंते ह्येन सौखिलात् ॥ २४ ॥ येमांस्तु वं त्यजेनांग
प्रतिबुद्धनिशात्पये ॥ तेषां प्राणात्पये चाहं ददामि विमलां मतिम् ॥ २५ ॥ श्रीशु
क उवाच ॥ इत्यादि उपहृषीकेशः प्रभाय जलजोत्तमं ॥ हर्षयं विबुधानीकमा
रुहो हृषगाधिपं ॥ २६ ॥ इति श्रीभगवते माहापुराणे अष्टमस्कंधे गजेन्द्रमो
क्षसंज्ञां चतुर्थोऽध्यायः ४ ॥ शुभम् ॥ ॥ शुभम् ॥ ॥

गजे॥

॥१०॥

४८

रामः॥

१०॥

आर्य समाज
ARYA ARCHIVES

2969